

Tero Tschokkinen (vas.),
Jarmo Nieminen ja
Severi Rossi heittävät
soraä Vantaanjoen
Nukarinkoskeen,
taimenter kutupohjaksi.

ALEKSI POITÄNEN

TAIMENEN TÄHDEN

TEKSTI JOUNI TIKKANEN

**Kun valtio kiristää
rahahanoja, jokien
kunnostus on jäämässä
vapaaehtoisten varaan.**

Kari Stenholm tietää,
että hengen palollakin voi
saada aikaan paljon.

Vantaanjoki on
Nukarinkoskella
5–10 metrin levyinen.

Koskien kunnostuksesta
hyötyvät myös
vesihyönteiset kuten
vesiperhoset.

KUVAT ALEKSI POUTANEN

Kari Stenholmille Vantaanjoen
suojelu on toinen työ.

Suomen koskista kamppailee juuri nyt kaksi keskenään ristiriitaista voimaa: Maassa on hallitus, jonka puolueet välyttelivät ennen vaaleja koskiensuojelulain purkamista, mikä tarkoittaisi lisää vesivoimapatoja. Samaan aikaan on syntynyt vahva vaelluskalojen suojelua ajava liike, joka tahtoo purkaa patoja ja vapauttaa joet kalojen kutupaikoiksi.

Kutumahdollisuuksien parantamisessa ei ole kyse vain **Jasper Pääkkösen** tai muiden kalamiesten mouhaamisesta. Suomessa on yhä enemmän vapaaehtoisporukoita, jotka ovat käärineet hihat ja alkaneet kunnostaa koskia sorasanko ja kivi kerrallaan.

Valtion viranomaisiakin ohjaa vuonna 2010 vahvistettu kansallinen kalatie-strategia, joka tähtää kalojen vaellusyhteyksien palauttamiseen. Rahan haaskuiksi osoittautuneista lohi-, taimen- ja siikaistutuksista pyritään eroon ja kalojen kutumahdollisuuksia yritetään parantaa.

Vaikka uusi hallitus ei kumoaisikaan koskiensuojelulakia, tekemistä riittää, koska valtaosa Suomen koskista on ehditty padota. Vapaina säästyneet kosket ovat usein pahoin liettyneet.

Tilanne on niin ikävä, että on hyvä katsoa valonpilkkua, joka sijaitsee keskellä pahinta ruuhka-Suomea, Riihimäen ja Helsingin välillä.

Likaviemäristä taimenjoeksi

On kesäinen hellepäivä, kun Virtavesien hoitoyhdistyksen (Virho) Vantaanjoki-vastaava **Kari Stenholm** kurvaa parkkipaikalle. Hän nyökkää, nousee autosta ja kättelee.

Kutukumpua peittelevä
taimen kuvattiin
Vantaanjoen sivupurossa.

**Valtaosa
Suomen koskista
on ehditty padota.**

Rekkakuormallinen soraa tuodaan talvella jokivarteen jäädytettyä tietä pitkin.

KUVAT ALEKSI POUTANEN

Kutupaikat kunnostetaan käsityönä.

Stenholm on helppo tuntea. Hän esiin-
tyy lähes kaikissa Vantaanjoen suojelua
koskevissa lehtijutuissa, nettivideoissa
ja seminaareissa. Joen suojelusta on
tullut hänelle toinen työ palkkatyön
rinnalle, ja kun hän puhuu, leukojen
takana lähtee käyntiin kasettimankka,
joka on pyörittänyt samaa nauhaa en-
nenkin.

Stenholm kertoo, että olemme 60 ki-

lometrin päässä Helsingin Vanhankau-
punginkoskesta ja Itämerestä.

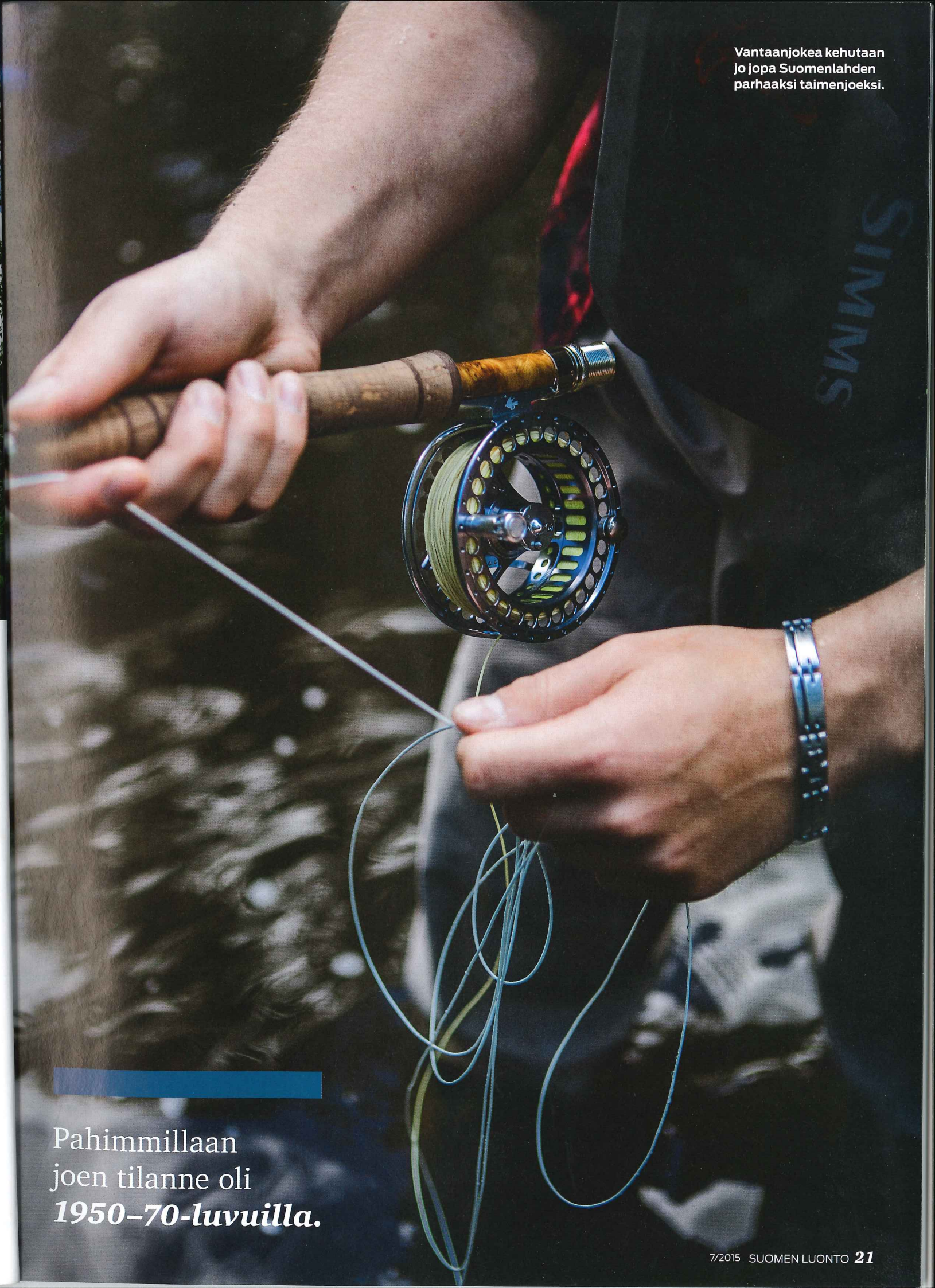
Hän kertoo, että Vantaanjoen vesis-
tön koko pituus sivuhaaroinen on 300
kilometriä, ja sata kilometriä siitä on
edelleen noususteiden yläpuolella.

Ensimmäisen kirjallinen maininta
Vantaanjoesta löytyy Ruotsin kuningas
Magnus Erikssonin maanlaista 1351.
Silloin joki virtasi vielä vapaana ja ku-
ningas lahjoitti kruunun kalavedet "Hel-
singaassa" virolaiselle Padisen luostari-
le. Hyvä taimen- ja lohijoki sittemmin
Vantaanjokena tunnettu uoma varmas-
ti olikin, kunnes sen vettä alettiin pado-
ta myllyjen ja sahojen voimanlähteek-
si. Maanviljelyn, vesiklosettien ja Etelä-
Suomen ruuhkautumisen myötä joesta
tuli likaviemäri. Pahimmillaan tilanne
oli 1950–70-luvuilla, jolloin joessa ei
voinut pestä edes mattoja.

Joen tila alkoi parantua 1970–80-lu-
vuilla, kun Riihimäelle ja muihin va-
luma-alueen kaupunkeihin rakennet-
tiin jätevedenpuhdistamoita. Joen suul-
le Helsingin Vanhakaupunginkoskeen
tehtiin 1986 ensimmäinen, vielä toimi-
maton kalatie. Vuonna 1995 ylempi Nu-
karinkosken myllypato ohitettiin kala-
tiellä ja 2000 avattiin Vanhakaupungin-
kosken paranneltu kalatie. Samalla to-

Hannu Huikari harjaa soran
40 senttiä paksuksi patjaksi.

Vantaanjokea kehitetään
jo jopa Suomenlahden
parhaaksi taimenjoeksi.

Pahimmillaan
joen tilanne oli
1950–70-luvuilla.

sin kosken toisessa haarassa oleva mu-seo-voimala otettiin taas käyttöön.

Tämä oli kuitenkin vasta alkua.

Stenholmin mukaan Virtavesien hoi-toyhdistyksen perusti vuonna 1990 viisi perhokalastajaa, jotka halusivat paran-taa Vantaanjoen ja muiden Uudenmaan virtavesien tilaa. Stenholm itse heräsi joen suojeluun 1999, kun joki oli vielä paljon nykyistä kamalammassa kunnos-sa. Kun hän löysi kuolleita kaloja Hyvin-kään kaupungin ja Nukarinkosken välil-tä ja pyysi kaupungin virkamiehiä katso-maan, vastaus kuului, että heillä on oi-keitakin töitä.

”Silloin ajattelin, ettei tämä näin voi mennä.”

Paljolti Kari Stenholmin suojelutyön ansiosta taimen ja lohi kutevat taas ruuh-ka-Suomen läpi virtaavassa Vantaanjoes-sa. Ne nousevat myös Nukarinkoskelle, ja siksi tänne rakennetaan nyt kutuso-raikkaa.

Stenholm lähtee edeltä lautarappusia alas jokirantaan.

Uittokunnostukset loppuvat

Jotta asiasta ei jäisi väärää käsitystä, eh-dottoman valtaosan Suomen kunnoste-tuista koskista ovat kunnostaneet viran-omaiset.

Vantaanjoella kaupunkien ja valtion rahaa on pantu paljon jätevesiverkos-ton parantamiseen, patojen purkuun ja kalateiden rakentamiseen. Viranomai-set ovat tehneet eniten rahaa ja kone-voimaa vaativat työt, ja se että taimen ylipäättään pääsee nousemaan Vantaan-joen latvoille, on tämän ansiota.

Kaikkein eniten Suomessa on tehty kuitenkin niin sanottuja uittokunnostuk-sia, jotka alkoivat jo 1970-luvulla. Niitä

tekivät ely-keskukset ja niiden edeltäjät alueelliset ympäristökeskukset, joita ei nykyisin sellaisenaan ole.

Tukinuittoa varten peratuista koskis-ta poistettiin ympäri Suomen ensin suis-teita ja säästöpatoja, sitten niihin palau-tettiin kiviä ja soraa, jotta kalat saisivat hävitettyjä elinpaikkoja takaisin. Soran sisään lohikalat kutevat ja suuret kivet luovat virtaan suojapaikkoja sekä hapet-tavat kosken vettä.

Neuvotteleva virkamies **Minna Hans-ki** maa- ja metsätalousministeriöstä ker-too, että nyt valtio katsoo uiton jäljet kor-jatuiksi ja uittoa varten kopeloiduille kos-kille saa enää samaa harkinnanvaraista kunnostusrahaa kuin muillekin Suomen vesistöille.

Noita ”yleisiä vesistökunnostusrahoja” on vähennetty 2000-luvun alusta. Osin ideologisista syistä, osin rahanpuutteen takia valtio tahtookin nyt teettää enem-män meillä kansalaisilla.

Ja Kari Stenholmilla.

Kesäkuussa astui voimaan vesiasetus numero 714/2015, jonka myötä rahaa tullaan jakamaan yhä useammin vapaa-ehtoisjärjestöille viranomaisten sijasta. Siis sellaisille järjestöille kuin Virho, Va-najavesisäätiö tai Vesijärvisäätiö. Ne te-kevät usein pienempiä kunnostuksia kuin ely-keskukset, mutta halvemmal-la, monesti paremminkin.

Taimen varaa ensin niskan

Nukarinkoskella on vastikään satanut, ja Vantaanjoen vesi virtaa tavallista sa-meampana. Metsäkurjenpolvi ja niittylei-nikki rehottavat joentörmillä ja koiran-putki kukkii. Sitten metsä hämärtyy re-heväksi rantalehdoksi, jossa vastaan kä-velee perhokalastajan näköinen mies, ik-tyonomi **Olli Toivonen**.

Toivosen puristus vasta jämäkkä on. Käy ilmi, että hän on paitsi kunnos-tusten käytännön johtaja, myös monin-kertainen perhokalastuksen SM-mitalis-ti ja maajoukkueemies. Hän tuntee lohi-kalojen vaatimukset tarkasti.

Toivosen työntekijät, työvoimatoimis-tosta rekrytoidut työllistetyt, kantavat parhaillaan jokeen soraa pitkänä ihmis-keijuna. Toivonen itse kahlaa veteen vä-hän ylempää ja tiiraa polaroidlasien lä-pi pinnan alle.

”Tuo vaaleampi pohja tuossa on meidän viime vuonna soraistamaa kutusoraik-

Taimenten suosikki-paikka on kosken niskalla.

Kahlaava Olli Toivonen tuntee kalojen tavat.

koa. Siihen on pantu 20–50-millistä so-
raa meritaimenia varten.”

Toivonen kertoo, että taimenten suo-
sikkupaikka on kosken niskalla, heti sii-
nä missä veden tyyni peili taittuu ensim-
mäisiksi kuohuiksi. Sen kohdan kook-
kaat taimenet varaavat ensimmäisinä.
Sitten kalojen paikanvarausjärjestelmä
etenee alavirtaan, ja kun kaikki parhaat
paikat ovat täynnä, pieniä joessa eläviä
eli paikallisia taimenia jää vielä merel-
tä tulleiden isomusten kylkeen kytää-
mään, kolmanneksi pyöräksi.

Merivaelluksen vaikutus taimenen ku-
tuun on valtava. Toivonen kertoo, että ko-
ko elämänsä joessa viettäen taimenen
kutupesä on yleensä pituudeltaan 10–30
senttiä, mutta suuri meritaimen kauhuo
pyrstöllään jopa kuuden metrin mittai-
sen sorakummun. Sen sisällä hedelmöit-
tyneet mätimunat kehittyvät talven ajan,
kunnes keväällä touko–kesäkuun vaihte-
teissa pienet poikaset uivat vapaaseen
veteen ja alkavat etsiä syömistä.

Toivonen viittoo alavirtaan: Hyvät
poikasalueet sijaitsevat siellä missä vir-
ran pinta liplattelee matalana koskena
ja joen ylle kaartuu ryttöjä. Siellä pie-
net poikaset syövät hyönteisiä ja pohja-
eläimiä ensimmäiset pari vuotta ennen
merivaellustaan. Siellä viihtyvät myös
muut eliöt.

”Kun olen nyt hetken seisonut tässä,
neljä eri harjasta on ehtinyt käydä pin-
nassa”, Toivonen sanoo.

Toivonen ja Stenholm kertovat yhdes-
tä suusta, että vaikka Virhon toiminta
on alkanut taimenen suojelusta, nykyi-
sin ajatuksena on koko vesiluonnon pa-
rantaminen: veden hyönteislajisto moni-
puolistuu ja vesisammalet palaavat, ra-
vut hyötyvät. Kaikki vaikuttaa kaikkeen.

Virhon kunnostustyö on tuottanut tulosta.

Monta tapaa vaikuttaa

Virhon kunnostustyö on tuottanut tu-
lostaa, ja siitä Kari Stenholmilla on mus-
taa valkoisella: Kun Riihimäen Käräjä-
koskelta saatiin aiemmin sähkökalastus-
sessa 15 kesän vanhaa taimenenpoikas-
ta neliöltä, nyt niitä löytyy lähemmäs sa-
ta. Vantaanjoen latvoilta poikasista on löy-
tynyt jopa 222 neliöltä.

Suuri osa taimenista jäänee jokeen
myös aikuistuttuaan. Tänä kesänä joen
suulla selvitettiin poikasten vaellusta
merelle ja kävi ilmi, että vain noin 2000
luonnonkudusta syntyntä kalaa lähti li-
homaan silakalla. Nuo taimenet ovat kui-
tenkin äärimmäisen arvokkaita, koska ne
kasvavat isoiksi ja osaavat tulla takaisin
kutemaan. Istutuspoikasilla on suurempi
taipumus jäädä matkan varrelle.

Vuoden 2009 jälkeen Vantaanjoen
muutos on näkynyt myös joen rannoil-
la ja sosiaalisessa mediassa, kun kudulle
nousseiden taimenten valokuvaamisesta
on tullut jokasyksyinen hupi. Parhai-
ta otoksia esitellään kalastajien ja luon-
nonkuvaajien foorumeilla.

Suomen ympäristökeskus valitsikin
Virhon vuoden 2015 vesistökuunnosta-
jaksi. Aiemmin järjestö on saanut myös
luontojärjestö WWF:n Panda-palkinnon.

Stenholm pitää tärkeänä omaa salapo-
liisityötään: hän on etsinyt jätevesiver-
kostoon jääneitä vuotokohtia, vaatinut
raportteja julki ja sitten käyttänyt saa-
maansa tietoa lehtikirjoituksissa, esityk-
sissä ja kaikissa toimielimissä, joihin on
onnistunut soluttautumaan. Vuosikau-
sia kestänyt vänkääminen on pakotta-
nut kaupungit toimimaan, ja pumppu-
asemien vuotoja on korjattu.

Yhtä tärkeänä Stenholm pitää kutu-
paikkojen kunnostuksia ja sitä, että Vir-
ho valitsee niiden kohteet viisaasti:

”Monesti vesistöjen kunnostaminen
on sitä, että tietyn alueen asukkaat
heräävät lähivesiensä huonoon tilaan ja
kunnostavat niitä. Sekin auttaa, mutta
Virhon kunnostukset suunnataan sinne,
missä ne vaikuttavat eniten eli paikkoi-
hin, joissa ei ole jätevesipäästöjä tai jot-
ka ovat toipumassa.”

Stenholm pitää painokkaan tauon.
”Tässä on se ydin.”

Puretaanko laki?

Ei Vantaanjoki tietenkään vailla ongel-
mia ole. Verkkokalastus on yhä sallittu

liian lähellä jokisuuta, ja kalastuksenval-
vonta itse joella on lähes olematonta. Jä-
tevesipäästöjä tapahtuu edelleen ja Van-
taanjoen varsi on niin tiheään rakennet-
tua, että luonnonmukaista maanpintaa
on enää hyvin vähän jäljellä. Tämä yh-
dessä kuntien huonojen hulevesijärjeste-
lyiden sekä pelto- ja metsäojitusten kans-
sa aiheuttaa tulvia sateiden aikaan. Kun
mikään ei pidätä vettä, uoma on taas no-
peasti liian kuiva.

Poliittisesti suurimmaksi kysymyksek-
si on noussut Helsingin Vanhankaupun-
ginkosken länsihaarassa seisova museo-
voimalan pato, jonka purkamista ovat
ehdottaneet sekä näyttelijä Jasper Pääk-
könen että vihreiden kaupunginvaltuu-
tettu **Jukka Relander**. Relanderin esi-
tystä kannatti 50 valtuutettua, ja se ete-
ni jatkokäsittelyyn.

Pato saatetaan joko purkaa, koska
se on hyvin pieni ja taloudellisesti mer-
kityksetön. Mutta kuinka todennäköis-
tä on, että sama tehtäisiin Suomen suu-
rilla lohi- ja taimenjoilla? Kemijoen, Oul-
lujoen tai Iijoen voimat ovat omistajil-
leen niin kannattavia, että on epäselvää
saadaanko niihin edes kalateitä. Juu-
ri nyt virtavesien kunnostajat joutuvat
pelkäämään, että jäljellä oleviakin kos-
kia aletaan rakentaa.

Koskiensuojelulain purkaminen ei lo-
pulta päätynyt Sipilän hallituksen halli-
tusohjelmaan. Sen sijaan ohjelmaan kir-
jattiin nämä sanat:

*Tehostetaan uhanalaisten kalalajien
suojelua ja toimeenpannaan
kalatiestrategiaa.*

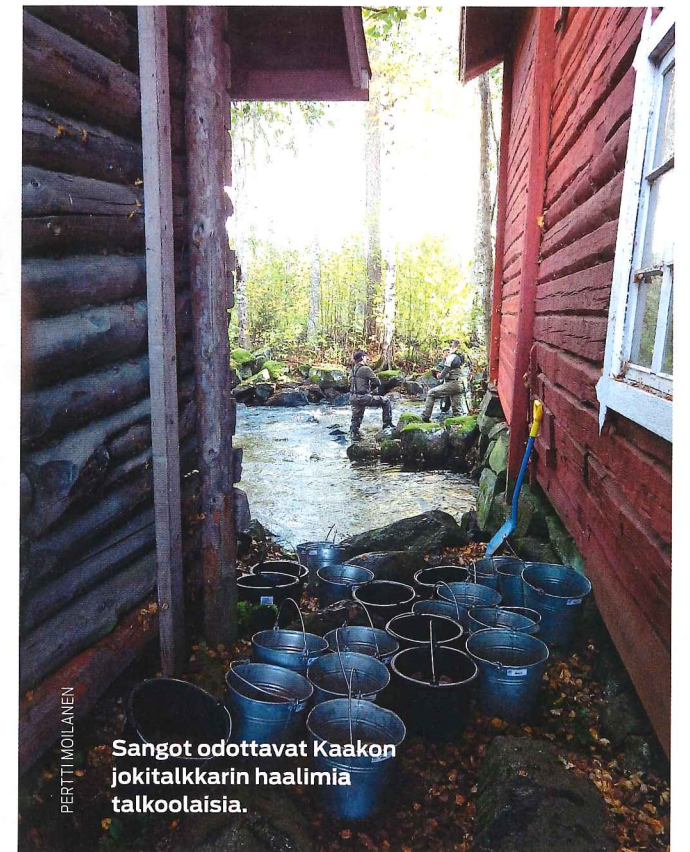
Kirjaus on selvässä ristiriidassa kos-
kiensuojelulain avaamisen kanssa.

Suomen Luonto tavoitteli laista vastaa-
vaa ministeriä, ympäristöministeri **Kim-
mo Tiilikainen** haastatteluun. Hän vas-
tasi hyvin lyhyesti:

”Tähän asiaan hallitus joutuu vaali-
kaudella palaamaan. Mitään ei ole pää-
tetty. En kommentoi tässä vaiheessa.”

Koskien kohtalo jää siis auki. Taimen,
lohi, siika ja muut vedenelävät jäävät
odottamaan hallituksen päätöstä. ■

**Vanhankaupunginkosken länsihaaran
padolta saa komeita kuvia, koska pato
pysäyttää taimenen nousun.**

**Sangot odottavat Kaakon
jokitalkkarin haalimia
talkkoolaisia.**

VEDET PARANEVAT EKOENERGIALLA

ETELÄ-KARJALASSA ja Kymenlaaksossa kunnostetaan tänä
syksynä virtavesiä Ekoenergian myynnistä saaduilla varoilla. Niillä
rahoitetaan Kaakon jokitalkkarin eli iktyonomi **Manu Vihtosen**
toimintaa kahdella eri joella.

Vihtonen kertoo, että Miehikkälässä Urpalanjoella selvitetään
joen henkitorissa olevan taimenkannan tilaa sähkökalastuksilla
ja sen alkuperää dna-näytteillä. Toiveena on saada joen kolme
pienää sähkövoimalaa ohitettua kalateillä, mutta ensin tarvitaan
pohjatietoa. Vihtosen keräämien haastattelutietojen mukaan
Urpalanjoki oli vielä 1950-luvulla hyvä taimenvirta, johon nousi
merestä komeita kaloja. Ne tulevat yhä muutamia koskiin Venäjän
puolelle rajaa, mutta sitten edessä on seinä.

Haminan ja Virolahden alueilla Virojoella on myös säilynyt
paikallisen arvokas taimenkanta, jota koetetaan vahvistaa
kutupaikkojen ja poikasalueiden kunnostuksilla, Vihtonen kertoo.

Ekoenergian ympäristörahaa on pantu tänä vuonna
kunnostuksiin myös Salon Kiiikalassa, Paimion Karhunojalla,
Saarijärven Murranojalla sekä Norinajoella Latviassa.

”Vesisähköä voi kutsua Ekoenergiaksi vain, jos voimalaitoksen
omistaja sitoutuu niihin toimenpiteisiin, joita asiantuntijat
vesistöön suosittavat eli esimerkiksi kalateiden rakentamiseen”,
selittää Luonnonsuojeluliiton ekoenergiavastaava **Riku
Eskelinen**. ”Sen lisäksi osa vesivoiman liikevaihdesta on
pantava voimalan ympäristöhaittoja korjaaviin hankkeisiin
ympäristörahaston kautta. Sieltä tulevat ne rahat, joiden käyttöä
me valvomme.”

Ekoenergian emojärjestö Suomen luonnonsuojeluliitto on myös
Suomen Luonnon kustantaja. ■